

гурацій, орнаментованих в стилі неobarocco, на високому технічному рівні. Из них 3 пари і 3 одиночні. На них існують клейма: міське клеймо Житомира, клейма пробірних майстрів і майстрів-ювелірів. Майстра Житомира, взяв за зразок римоніми, виконані в формі колонн майстрами Польщі, декорували їх насиченим рослинним орнаментом, фігурками лебедів, різноманітніли форму.

Не звичайно по композиційному рішення срібний золочений римонім в формі корони роботи невідомого московського майстра другої половини ХІХ в. Був подарен, згідно надпису, синагозі в 1885 г. на Пасху. Аналогій формі не виявлено.

В склад групи римонімів включені і срібні золочені навершія зціхрімів. Вони являлись декоративним оздобленням 3 пари і 1 в єдиному вигляді, на них збереглися маленькі отвори для кріплення до стержням.

Римоніми в колекції музею, як і інші предмети іудаїки, були вилучені із синагог на території сучасної України в 20-30-і рр., були передані в музей Комісією по вилученню церковних цінностей.

Більша частина із них дійшла до наших днів в пошкодженому вигляді: вони були отреставровані спеціалістами музею і експонувалися на виставках.

РОМАНОВСЬКА Т. Ю.

Музей історичних коштовностей України

БСАМІМІ ТА ЇХНЕ МІСЦЕ В СУБОТНЬОМУ ОБРЯДІ

У зібранні Музею історичних коштовностей України зберігається унікальна колекція церемоніального єврейського срібла. Ці предмети належали синагогам, а також єврейським родинам на

території сучасної України. Більшість із них у 20-30-х роках Комісія по вилученню цінностей конфіскувала і передала до Першого державного музею. Деякі експонати подаровані музею або придбані у приватних осіб у 1912-1914 рр.

Іудейські культові предмети мають власну термінологію, а їхня форма обумовлена призначенням, обрядовою символікою, але підвладна впливу пануючих стилів.

Розмаїттям форм відрізняються бсаміми - спеціальні посудини для пахощів, які є обов'язковими атрибутами суботнього обряду.

Шабат - така єврейська назва сьомого дня тижня. В суботу євреї відпочивають від будь-якої роботи. Традиція ця зафіксована в Торі. Ахад Ха-Ам - відомий єврейський письменник - пуліцист, філософ, представник духовного сіонізму писав: "Більш ніж євреї оберігали суботу, субота зберігала євреїв".

Напередодні суботи, до заходу сонця, господиня дому запалює дві свічки "...якщо ж немає свічок, то немає й миру, який губиться в п'ятні". Увечері, в п'ятницю, перед початком суботньої трапези, господар здійснює обряд "киддуш" - господар дому співучо вимовляє молитву освячення, тримаючи в руках келих з вином.

Наприкінці суботи з появою зірок на небі здійснюється особливий обряд, що має назву "хавдат"-розподіл, і символізує розставання - перехід від особливої суботньої атмосфери до буденної. В прощальній молитві, що відділяє суботу та свята від звичайних буденних днів, неодмінним атрибутом є спеціальна ємність для пахощів. Вона має назву "бсамім" (пахощі) або "годес" (за єврейською назвою миртового куща).

Звичай запалювати пахощі існував у багатьох народів. Вдихання пахощів повинно було втішати душу, що сумувала з приводу закінчення свята. Іудаїзм запозичив цей обряд в період елінізму.

Найпоширенішою формою бсаміма з ХУІІ ст. стає баштоподібна. Виготовляли їх також у вигляді дзвіниць, веж, фортець. В них вбачали стіни Єрусалиму, башту царя Давида, Єрусалимський храм.

Найбільш ранніми в колекції МІКУ є грушоподібні ємкості (ДМ 7351, 7352, 2287). Вони відносяться до кінця ХУІІІ століття, вважаються класичною польською формою.

У кінці ХУІІІ - першій половині ХІХ ст. в Польщі та Росії виготовляли бсаміми у вигляді гранату, з маленькими отворами на верхній півсфері, на вигнутому стеблі з листям, круглій або фігурній основі, з литою фігуркою птаха або розеткою на верхівці (ДМ -7383, 7382, 7386).

Значна частина бсамімів в колекції зроблені у вигляді скриньок, кубків з кришечками, з прапорцем-флюгером на верхівці. Судячи з клейм, їх робили відомі московські майстри-сканщики. Вироби призначались для сувенірів, подарунків. Але в єврейських родинях їх використовували як ємності для пахощів.

Сканні бсаміми виготовляли ювеліри Житомира в 50-х рр. ХІХ ст.: у вигляді кубків на високій ніжці з невеличною чашею. Техніка скані була притаманна і польським сріблярам першої половини ХІХ ст. Вони виконували бсаміми у вигляді овальних коробочок.

Ціками формами вирізняються роботи Житомирського майстра, який ставив ~~на~~ роботах клеймо ЗГП. Це бсаміми у вигляді соняшника, дзвіночка, хмелю, тощо.

У колекції також представлені суботні ємкості для пахощів, що були виготовлені у Петербурзі, Одесі.

Звертає на себе увагу бсамімі у вигляді скульптурної фігурки вовка, що сидить, тримаючи в пащі гілку з грушоподібною посудиною. Він зроблений на початку ХІХ ст. в Бреслау (Вроцлав). Предмет є чудовим зразком анімалістичного ст.лію. Ймовірно, фігурка вовка вибрана для зображення не випадково. Вовк у перекладі

на іврит -Зєєв - ім"я поширене серед євреїв. Можливо, власника бсаміма звали саме так.

До творів анімалістичного стилю відносяться такі вироби, як бсаміми у вигляді фігурки баранчика, а також - тулуба тварини із знімною головою.

У першій чверті ХХ ст. у Єрусалимській школі мистецтв та ремесел, яку заснував виходець з росії Борис Ц'ац, був виготовлений баштоподібний бсамім з написом на івриті "Сіон. Єрусалим. Бецал"їл". Цей напис пов"язаний з біблійним сюжетом.

Як бачимо, бсаміми з колекції Музею історичних коштовностей вирізняються різноманітністю форм, широкою географією виробництва, є одним з джерел вивчення розвитку ювелірної справи, а також - еволюції форм посудин для пахощів - важливого атрибуту суботнього обряду в іудаїзмі.

ВАРШАВСЬКА М.М.

Національний музей історії України

ПУСТОВІТ Л.Г.

Музей історичних коштовностей України

СИМВОЛИ ВІЧНОСТІ

(за матеріалами колекції "Єврейське срібло ХVІІІ - поч. ХХ ст." з Музею історичних коштовностей України)

1. В музеї історичних коштовностей України зберігається унікальна збірка культових, ритуальних та синагогальних предметів - так звана колекція іудаїки. Вона нараховує близько 400 предметів, виконаних майстрами - ювелірами, які проживали на території України та Росії в ХVІІІ - початку ХХ ст.ст.

2. До синагогальних предметів колекції відносяться: сувій Тори - святиня єврейського народу, який прикрашався короною Тори, тора-шилдами, римонімами, указки або "яди", що служил" для читання Тори, різного роду світильники та інші предмети, що використовувались у